

TİCARİ ALACAK RİSKLERİ YÖNETİMİNDE KREDİ SİGORTALARI VE EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİNİN İNCELENMESİ, NEDENSELLİK ANALİZİ

Selda EKE*

ÖZ

Kredi sigortası, tedarikçi şirketlerin açık hesap şeklinde gerçekleştirdikleri mal ve hizmet sevkiyatından kaynaklanan ticari alacaklarını ticari risklere karşı güvence altına alan bir risk yönetim aracıdır. Ülke ihracatının ağırlıklı olarak açık hesap satışlardan oluşması ve yurtiçi ticarete yaygın olarak kullanılan çekte karşılıksız kalma oranları ve protestolu senet tutarları maruz kalınan ticari ve politik riskler açısından değerlendirildiğinde kredi sigortası pazarının gelişimi için kritik önem arzeden sebeplerdir. Makroekonomik açıdan değerlendirildiğinde kredi sigortaları, ulusal ve uluslararası ticaretin akışını ve büyüklüğünü olumlu yönde etkileyen ve bu yolla global ekonomik büyüme katkı sağlayan bir ticaret finansmanı aracıdır. Bu çalışmada kredi sigortalarının şirketlere sağladığı faydalar üzerinde durulmuş ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ampirik veriler kullanılarak incelenmiştir. Yurtiçi risklerin ağırlıklı sigortalandığı özel sektör pazarı ile özel sektör ve Türk Eximbank verilerinin toplamı çalışma içerisinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda her iki alternatifte de, kredi sigortası sektöründeki gelişimin ekonomik büyüme etkisinin olduğu Granger nedensellik testi ile tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kredi sigortası , açık hesap satışlar, ticari riskler, politik riskler, ekonomik büyüme

Jel Kodları: G22, C23, O16

CREDIT INSURANCE IN THE MANAGEMENT OF COMMERCIAL RISKS AND THE INVESTIGATION OF ITS EFFECT ON ECONOMIC GROWTH, CAUSALITY ANALYSIS

ABSTRACT

Credit insurance is a risk management tool that secures the trade receivables of the suppliers arising from credit sales on open accounts against the commercial risks. The critical risk issues in our country still remain with regard to the commercial and political risks on exports which is mainly on open accounts and with regard to the domestic risks measured by bounced checks and protested

---

* Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, seke@ticaret.edu.tr.

notes. From the macroeconomic perspective, credit insurance is a trade finance instrument that affects the magnitude and the path of the local and the international trade flows and in turn the economic growth positively . In this study, the benefits of using credit insurance for companies have been analyzed and the effect of the growth of the credit insurance market on economic growth have been investigated by using the ampirical data. The private sector data which is mainly comprised of the insured local risks and the total sector data including private sector and Turk Eximbank have been evaluated seperately in this study. As the result of the study, it has been observed that the growth of the credit insurance market in both alternatives has an effect on economic growth as determined by Granger causality test.

Keywords: Credit insurance , open accounts , commercial risks, political risks, economic growth

Jel Codes: G22, C23, O16

Giriş

2008-2009 yıllarında Amerika’da emlak piyasasında başlayan global finansal kriz , finansal kuruluşların ciddi bir biçimde zarar etmeleri ve hatta iflasları ile sonuçlanmıştır. Artan riskler karşısında finansal kuruluşların kredi vermek konusundaki isteksizlikleri artmış , finansal kriz , reel sektörü de etkileyen büyük bir likidite krizine dönüşmüştür. Endüstriyel üretim azalmış , ülke ekonomileri küçülmüştür. Kriz ortamı dünya ticaretinin gelişimini ve sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemiş ve dünya ticareti son 80 yılın en büyük düşüşünü yaşamıştır. Dünya ticaretindeki daralma kısmen global talebin azalmasıyla açıklanabilirken, ticaretin finansmanı için kullanılan araçların arzındaki azalma da şirketlerin üretim ve ihracat kapasitelerini etkilenmiştir. Bunun neticesinde ülkelere ve sektörler göre değişmekle birlikte reel sektörde iflaslarda artış gözlemlenmiştir. Yaşanan kriz , kamu maliyesindeki tüm tedbir ve kontrole rağmen , ülkelerin her an bir dış şok ile karşılaşabileceğini göstermiştir. Yaşanan finansal krizin nedeninin kurumsal yönetim eksikliği ve riskin yönetilmesindeki başarısızlığa bağlanması , bu konuda şirketlerin ve hatta hükümetlerin tedbir almasını zorunlu hale getirmiştir.

Ticaret finansmanının yapısı incelendiğinde tüm dünyada şirketlerarası açık hesap satışların dünya ticaret finansman yapısı içindeki payının % 38- 45 civarında olduğu bilinmektedir. (Chaffeur ve Malouche, 2011, 4) Şirketlerin taşıdıkları ticari risklerin boyutu , şirketlerarası ticari kredilerin büyüklüğü ve ticaret finansmanında açık hesap satışların büyüklüğü ile doğru orantılıdır.

1.Ticari Alacak Risklerinin Önemi

Şirketlerin ticaret yaparken karşılaştığı ticari alacak riskleri, tedarikçinin mal ya da hizmet tedarikinde bulunduğu müşterisinin finansal durumunun kötüye gitmesi neticesinde karşılaşılan ticari riskler (temerrüt ve iflas) ile , şirketin bulunduğu ülkeye bağlı olarak karşılaşılan ve müşterinin borcunu ödeyememesi sonucunu doğuran politik risklerdir. (Beard ve Thomas, 2006, 3)

Çeşitli ülkelerde belirli dönemlerde yayınlanan iflas istatistikleri ve kredi derecelendirme şirketleri tarafından açıklanan raporlar, örneğin Moody’s KMV analizleri ile tahmin edilen temerrüt

frekansları (Expected default frequencies) ticari alacak risklerinin izlenmesi açısından önemlidir. Tablo 1 'de iflas eden şirket sayısındaki değişimle ilgili güncel tahminler yer almaktadır. Ülkelere göre değişimle birlikte 2013 yılı tahminlerine göre iflaslarda artış beklenmektedir. Özellikle Avrupa'da yaşanan resesyonun etkisi , ekonomik büyümenin yavaşlaması , finansman koşullarının zorlaşması ve daralan kredi hacmi gibi ekonomik koşulların şirketlerin finansal durumların olumsuz etkileyeceği beklenmektedir. Nitekim, kredi derecelendirme kuruluşlarının bir çok Avrupa ülkesi için aldığı not indirim kararları ülke risklerinin de arttığını göstermektedir. (Atradius, 2013, 32-38)

Tablo : 1
İflas Tahminleri (% değişim)

	2010	2011	2012 *	2013 (tahmin)
Avustralya	-1	5	1	3
Avusturya	-8	-8	3	2
Belçika	2	7	4	6
Kanada	-20	-11	-12	-5
Danimarka	13	-15.4	0	-2
Finlandiya	-13	3	0	-5
Fransa	-5	-1	3	4
Almanya	-2	-6	-6	-4
Yunanistan	30	33	30	10
İrlanda	10	-7	0	-5
İtalya	21	17	15	10
Japonya	-14	-4	-5	-2
Lüksemburg	33	5	8	-5
Hollanda	-10	-1	21	4
Yeni Zelanda	-6	-12	-8	-3
Norveç	-12	-2	-12	-2
Portekiz	16	17	20	5
İspanya	2	14	38	5
İsveç	-4	-4	7	3
İsviçre	20	7	3	-2
İngiltere	-16	5	-4	-3
Amerika	-7	-15	-16	-6

Kaynak: Atradius, Economic Outlook, Mayıs 2013,
http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic_Outlook_May_2013.pdf
(10.6.2013), s.34

* 2012 yılı verileri Yunanistan, İrlanda, İtalya ve Portekiz dışında, gerçekleşen nihai verilerdir.

Çeşitli ülkelerde yayınlanan iflas verilerinin takip edilmesi, ülke ihracatının yapıldığı ülkelerde ticari riskin takibi açısından son derece önemlidir. İhracatın en fazla yapıldığı ülkeler ile bu ülkelerde kredi sigortası şirketlerinin kısa vadeli olarak taşıdığı riskler ve ödenen tazminatlar

2012 yıl sonu verileriyle aşağıda Tablo 2 'de karşılaştırılmaktadır. Bu karşılaştırmaya göre en fazla ihracat yapılan ülkeler 2012 yılı itibarıyla Berne Union'ın yayınladığı istatistiklerden izleneceği üzere kredi sigortası kuruluşları tarafından tazminatların en fazla ödendiği ülkelerdir. (<http://www.tim.org.tr>, 19.4.2013 ve <http://www.berneunion.org>, 19.4.2013).

Tablo : 2
Türkiye'nin İhraç Pazarları İle Ödenen Tazminatların Karşılaştırması

2012 verileri ile Türkiye'nin İhraç Pazarları	Taşınan risk sıralaması	Ödenen tazminat sıralaması	Türkiye'nin ihracat Pazarı sıralaması
A.B.D	1	2	7
Almanya	2	4	1
İtalya	4	1	2
Fransa	5	6	6
İngiltere	3	3	3
İspanya	6	5	8

Kaynak: TİM, <http://www.tim.org.tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html> (19 Nisan 2013); Berne Union, <http://www.berneunion.org/pdf/Berne%20Union%202012%20-%20Charts%20and%20numbers%20for%20website.pdf> (19.4. 2013)

Yurtiçi ticari risklerin boyutunu göstermek açısından karşılıksız çek ve protestolu senet tutarlarının gelişimi aşağıda incelenmektedir. (bkz. Tablo 3 ve Tablo 4) Karşılıksız çek adet ve tutarlarından izleneceği üzere, 2012 yılında ibrazında karşılıksız kalan çek adet ve tutarı tutarı ikiye katlanmaktadır. Protesto edilen senet sayısı ve tutarı incelendiğinde benzer bir gelişimin olduğu gözlemlenmektedir. (www.tcmb.gov.tr, 19.4.2013)

Tablo : 3
İbraz Edilen ve Karşılıksız Kalan Çekler

Bankalararası Takas Odalarına İbraz Edilen Çek Adet ve Tutarları ile İbrazında karşılıksız kalan çek adet ve tutarları					karşılıksız kalan çek adet ve tutarlarının toplam ibraz edilen çek adet ve tutarlarına lan oranları (%)	
	Toplam İbraz Edilen Çek Adedi	Toplam İbraz Edilen Çek Tutarı	İbrazında Karşılıksız Kalan Çek Adedi	İbrazında Karşılıksız Kalan Çek Tutarı	Adet	Tutar
2008 Toplam	25.611.016	265.266.505.239	1.434.439	13.317.031.678	5,60	5,02
2009 Toplam	21.571.689	228.247.351.562	1.651.880	15.583.860.806	7,66	6,83
2010 Toplam	19.788.017	245.185.861.999	778.806	8.476.250.304	3,94	3,46
2011 Toplam	19.050.265	294.243.345.183	515.915	8.550.690.078	2,71	2,91
2012 Toplam	19.730.691	349.935.502.325	800.059	16.217.436.911	4,05	4,63

Kaynak: TCMB, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/oatim/btom_cek3/btom_cek3.html (19 .4. 2013)

Tablo: 4
Protesto Edilen Senetler

	Protesto Edilen Senet Sayısı			Protesto Edilen Senet Tutarı (TL.)		
	2.000 TL ve üstü	2.000 TL Altı (Global)	Toplam	2.000 TL ve üstü	2.000 TL Altı (Global)	Toplam
2012	640.091	434.639	1.074.730	6.530.643.832	418.560.616	6.949.204.448
2011	524.947	394.031	918.978	4.540.100.072	362.175.045	4.902.275.117
2010	900.600	315.573	1.216.173	5.584.255.888	184.566.957	5.768.822.845
2009	1.175.326	424.631	1.599.95	7.530.881.141	240.397.422	7.771.278.563
2008	1.130.731	443.300	1.574.031	6.519.974.805	240.253.121	6.760.227.926

Kaynak: TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/rmm/protestogiris.html> (19 .4. 2013).

1.1. Ticari Riskler

Ticari riskler, tedarikçinin mal ve hizmet satışlarından doğan alacaklarını müşterisinin finansal durumundan kaynaklanan nedenlerle tahsil edememesine sebep olan risklerdir. Ticari riskler, tedarikçinin mal ve hizmet sunduğu müşterisinin temerrüde düşmesi veya iflas etmesi hallerini kapsar. Ülkemizde, temerrüt ile ilgili tanım ve uygulamalar, Türk Borçlar Kanununda, iflasla ilgili tanım ve uygulamalar İcra ve İflas Kanununda yer almaktadır. Bu bakımdan, ilgili Kanun Maddelerinde yer alan tanımlara aşağıda kısaca değinilmektedir.

a) Temerrüt: Temerrüt, hukuk dilinde "gecikme", "direnme" gibi sözcüklerle ifade edilmektedir. Temerrütte borcun zamanında ifa edilmemesi, ifada gecikilmesi söz konusudur. Borcun zamanında ifa edilmemesine neden olan kişi alacaklı ise alacaklının temerrüdü; ifanın borçlu tarafından ödenmemesi, zamanında yerine getirilmeyip böylece borcun ihlaline yol açılması halinde borçlunun temerrüdü oluşur. (Nomer, 2012, 261)

b) İflas: İflas ticaret mahkemesi tarafından iflasına karar verilen bir borçlunun hacz edilebilen bütün mal varlığının, cebri icra yoluyla paraya çevrilerek, bundan bilinen bütün alacaklılarının tatmin edilmesini sağlayan toplu bir cebri icra yoludur. İflas , kural olarak tacirler hakkında uygulanabilir. Tacirler, her türlü borçlarından dolayı iflasa tabidirler. Buna göre bir tacir, hem ticari işletmesi ile ilgili olan ticari borçlarından, hem de işletmesi ile ilgili olmayan adi borçlarından dolayı iflasa tabidir. (Ercan, 2012, 204)

1.2. Politik Riskler

Uluslararası satış sözleşmelerinde politik riskler , tedarikçinin mal ve hizmet satışı yaptığı müşterisinin kendi finansal ödeme gücünden kaynaklanmayan sebeplerle borcunu ödeyememesi sonucunu doğuran , müşterinin kamu sektöründe faaliyet gösteren bir şirket olması sebebiyle borcunu ödememesi veya kontratta tanımlanmış yükümlülüklerini yerine getirmemesi sebebiyle tedarikçinin maruz kaldığı risklerdir. Tedarikçi şirketin müşterisinin bulunduğu ülkede, garantör konumundaki Merkez Bankası veya Maliye Bakanlığı gibi bir kamu kuruluşunun imzalanan kontrat hükümlerinin gerekliliklerini yerine getirmemesi veya kontratı haksız yere iptal etmesi

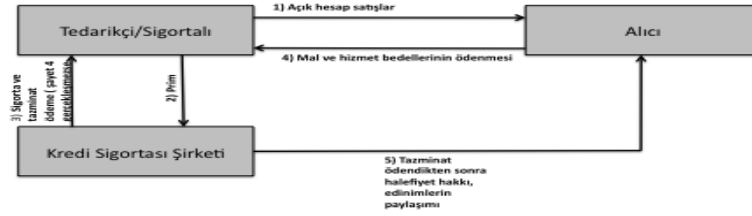
sonucu tedarikçi şirketin maruz kaldığı riskler de politik risklerdir. Sınırötesi yatırımlarda ise müteahhitlerin karşılaştığı riskler , üstlenilen projelerde yatırımlara dair taşınmaz varlıkların veya bu yatırımların yapılması sırasında kullanılan taşınabilir varlıkların aşınmasına, yıpranmasına veya yok olmasına sebebiyet veren veya geri ödeme kabiliyetini etkileyen faaliyetlerin sürdürülmesini engelleyen risklerdir. (Gordon, 2012, 5-35)

Yurt dışındaki Türk yatırımcılarının karşılaştığı ticari olmayan risklere karşı geliştirilmiş çeşitli risk transferi araçları mevcut olup, bunların başında uluslararası yatırım anlaşmalarına dayanan uluslararası tahkim mekanizmaları ve resmi destekli ihracat kredi sigortası şirketlerinin veya özel sermayeli kredi sigortası şirketlerinin sunduğu politik risk sigortaları gelmektedir. Politik risk sebebi sayılan haller, politik risk sigortalarına da konu olması sebebiyle aşağıda listelenmektedir: (<http://www.aon.com/risk-services/crisis-management/political-risks.jsp> ,19.10.2012 ; Jus, 2013, 30)

- Politik şiddet, sivil ayaklanma, savaş, teror ve benzeri haller.
- Taşınabilir ve taşınmaz aktiflere el konulması , millileştirme , istimlak.
- Kontrat şartlarının hükümet tarafından alınan kararlara bağlı olarak haksız yere iptali veya kontrat şartlarının uygulanmaması.
- Kamu sektöründe faaliyet gösteren kamu kuruluşunun borcunu ödememesi.
- Belli bir döviz cinsinden yapılacak ödemelerde yerel para biriminin başka bir döviz birimine çevrilebilir olmaması nedeniyle ödemenin gerçekleştirilememesi.
- Teminat mektuplarının haksız yere geri çağırılması.
- İş durmasına sebebiyet veren politik sebepler.
- Döviz transferinin engellenmesi ve konvertibilite sorunları.
- İthalat ve ihracat işlemlerinde ambargo uygulanması, ithalat veya ihracat ruhsatının iptali.
- Doğal afetler sonucu ödemenin yapılamaması.

2. Kredi Sigortaları ve Şirketlere Sağladığı Faydalar

Mal ve hizmet tedarikinde bulunan tedarikçiler , kredili ve açık hesap satışlarından kaynaklanan ticari riskleri (iflas, temerrüt) kredi sigortaları ile teminat altına almaktadırlar. Poliçelerde tedarikçiler sigortalı konumundadırlar. Tedarikçilerin mal veya hizmet tedarikinde bulunduğu müşterileri ise kredi sigortası şirketlerinin ödeme riskini alarak sigortaladığı borçlular, kredi sigortası terminolojisinde alıcı konumundaki şirketlerdir. (Bkz. Şekil 1) Alıcılar, sigortalı ile aynı ülkede ise yurtiçi ticaretten kaynaklanan ticari riskler yurtiçi kredi sigortaları ile , şayet alıcılar başka bir ülkede ise ihracattan kaynaklanan ticari riskler ihracat kredi sigortaları ile teminat altına alınmaktadır. İhracat kredi sigortalarında , ticari risklerin yanısıra politik riskler de teminat altına almaktadırlar Sigortalanmış kredi riskinin, örneğin, mal ve hizmetlerin teslimatı gibi, bir ticari işlemle doğrudan bir bağlantısı olmak zorundadır. Böyle bir doğrudan bağlantı mevcut değilse, ödenmemiş borç kredi sigorta poliçesi ile teminat altına alınmamaktadır. Tedarikçi şirketler teminat altına alınan ülkeler ve alıcılar için sigorta şirketine kredi limiti talebinde bulunmak suretiyle , sigorta şirketi tarafından verilen kredi limiti kararlarına bağlı olarak garanti ve tahsilat hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. (Riestra, 2003, 2-4)

Şekil : 1

Kredi Sigortalarında İşleyiş

Kaynak: Ampra San Jose RİESTRA, Credit Insurance in Europe, Impact, Measures and policy recommendation, Centre for European Studies, s.2.

Kredi sigortalarının şirketlere sağladığı faydalar aşağıda maddeler halinde listelenmektedir:

1. Artan rekabet dolayısıyla , tüm dünyada mal ve hizmet tedariki ağırlıklı olarak açık hesap ödeme şekli ile yürütülmektedir. Kredi sigortasının sağladığı sigorta güvencesi ile şirketler mevcut ve potansiyel müşterilerinin açık hesap şeklinde mal satın alma taleplerine cevap verebildiklerinden satış gelirlerini arttırabilmektedirler. (http://www.icisa.org/faq/1550/mercury.asp?page_id=1684 , 19.10.2012).
2. Şirketler kredi limiti talebinde bulunmak suretiyle sigorta şirketinin veritabanında yer alan finansal verilerden yararlanarak yeni pazarlara ve yeni müşterilere ulaşma imkanı elde etmektedirler. (Ketzner, 2007,5)
3. Kredi sigortası şirketi tarafından ödenen tazminat ödenmeyen alacak tutarının yerine geçerek şirketin nakit akışındaki olası volatilitiyi önlemektedir. Şirketin zararı sadece ödenmeyen alacakla sınırlı olmayıp aynı zamanda kaybedilen müşterinin yerine yeni müşteri koyma amaçlı yapılan faaliyetler neticesinde oluşan giderleri de içerir. Örneğin, % 5'lik bir kâr marjıyla faaliyet gösteren bir şirket için 10.000 TL'lik tahsil edilemeyen bir alacak, aşağıda Tablo 5'de görüleceği üzere bunu telafi etmek için 200.000 TL'lik ilave bir satışın yapılması gerektiği anlamına gelmektedir. (Riestra, 2003,5)

Tablo : 5

Ödenmeyen Alacağa Bağlı Gelir Kaybının İlave Satışlarla Telafi Edilmesi

Kar marjı %	5%	10%	15%	20%
Ödenmeyen tutar		Ek satış tutarı		
TL10,000	TL200,000	TL100,000	TL66,666	TL50,000
TL20,000	TL400,000	TL200,000	TL133,333	TL100,000
TL30,000	TL600,000	TL300,000	TL200,000	TL150,000
TL40,000	TL800,000	TL400,000	TL266,666	TL200,000
TL50,000	TL1,000,000	TL500,000	TL333,333	TL250,000
TL100,000	TL2,000,000	TL1,000,000	TL666,666	TL500,000

Kaynak: Ampra San Jose Riestra, Credit Insurance in Europe, Impact, Measures and policy recommendation, Centre for European Studies, 2003, s.5.

4. Şirket sigortalama yoluyla, ticari alacak yönetimi konusunda tüm dünyada uzmanlığı ile tanınan kredi sigortası şirketlerine riski transfer etmektedir. Kredi sigortası şirketinden, mevcut ve potansiyel müşterilerinin kredi değerlilikleri hakkında bilgi almakta ve sigortanın sağladığı tahsilat hizmetinden yararlanmaktadır.(Riestra, 2003, 5)
5. Kredi sigortalarını kullanarak ticari alacak risklerini teminat altına alan şirketler finansman kuruluşları ile olan ilişkilerini de geliştirebilmektedirler. (Jones, 2009, 7) Şirketlerarası açık hesap satışların güvence altına alınarak finansman imkanlarının iyileştirilmesi, factoring, fatura finansmanı yada daha genel tanımlarla alacak finansmanı ve varlığa dayalı finansman şekillerinin gündeme gelmesini sağlamaktadır.kredi sigortaları kısa vadeli alacağın finansmanında bankaların verdiği işletme sermayesi finansmanı amaçlı krediler için müşteriden alınan teminatların şartlarını destekleyen ve kredilendirme koşullarını iyileştiren (credit enhancement) bir finansal ürün olarak yer almaktadır. Sigorta poliçesindeki tazminat hakkı sigortalı tedarikçi yerine finansal kuruluşa temlik edilebilmektedir.(Atkinson, 2007, 41-43) Kısa vadeli ticaretin finansmanı dışında, resmi destekli kredi sigortası şirketleri tarafından sunulan sigorta ürünleri ve garantiler orta ve uzun vadeli ticaret ve yatırım finansmanında kullanılmaktadır.
6. Az sayıda müşterisi olan şirketin müşteri bağımlılık riski yüksektir. Müşterilerinden herhangi birinin iflası halinde şirketin kar zarar hesabı ve şirketin likiditesi olumsuz yönde etkilenir. Şirketin likiditesinin bozulması neticesinde , şirketin kendisi de tedarikçilerine ödeme yapmak konusunda sıkıntı yaşayabilir. Bu durumda şirketin itibar ve pazar payı kaybı sözkonusu olacak , şirket kendi tedarikçisine ödeme yapmakta zorlanacak ve hatta kendisinin iflas riski ile karşılaşması muhtemel hale gelecektir. Bu nedenle, kredi sigortaları tüm tedarikçi zincirindeki risklerin doğru yönetilmesini hedefler. (Jones, 2009,7)
7. Uluslararası muhasebe standartlarına göre kredi sigortası için ödenen primler gider olarak kaydedilmektedir. (<http://icisa.org.19.10.2012>)
8. Kredi Derecelendirme Kuruluşları kredi derecelendirme prosedürlerinde kredi sigortası kullanımını olumlu yönde dikkate almaktadırlar. (<http://icisa.org.19.10.2012>)

3. Kredi Sigortalarının Ekonomik Büyümeye Etkisinin İncelenmesi

Kredi sigortalarının gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırılmasına dönük bir çalışmaya literatür taramasında rastlanmamıştır. Sigorta sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki sorgulandığında , farklı sigorta ürünlerine dönük olarak genellikle zaman serileri kullanılarak yapılan ampirik çalışmaların olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmalarda kullanılan metodoloji ve ekonometrik yöntem incelenerek kredi sigortaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin sorgulanmasına yönelik olarak benzer bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın teorik altyapısını oluşturmak üzere, sigorta sektörünün finansal yapı içerisindeki payı ve finansal fonksiyonlar açısından finansal gelişime etkisi düşünülerek öncelikle finansal gelişim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki ve daha sonra spesifik olarak sigorta sektörü ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair teorik ve ampirik çalışmalar incelenmektedir. Çalışmanın devamında kredi sigortalarının ekonomik büyüme etkisi teorik bilgiler ve ampirik verilerle incelenmektedir.

3.1. Literatürün İncelenmesi

3.1.1. Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

Finansal gelişme, bir ülkede kullanılan finansal araç türlerinin artması ve bu türlerin daha yaygın kullanılabilir hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Finansal derinleşme kişi başına düşen finansal hizmetler ve kurumlardaki artışı ve toplam finansal varlıkların gelire oranındaki artışı biçiminde de ifade edilmektedir. Finansal sektörün gelişimi hem finansal hizmetlerin yaygınlaşması olarak ifade edilen finansal genişlemeyi hem de finansal derinleşmeyi içermektedir. Ülkelerin büyümeleri ve geliştirebilmeleri için gelişmiş finans piyasalarına, finans piyasalarında kurum ve aracı çeşitliliğinin artmasına ve en önemlisi finans piyasasında yaratılan fonların reel kesime aktarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. (Öztürk, Darıcı ve Kesikoğlu, 2011,55)

Finansal yapının gelişmişliğine dair göstergeler finansal sektör içerisinde yer alan banka, faktoring kuruluşları,leasing, emeklilik fonları,sermaye piyasaları ve sigorta sektörü gibi alt sektörlere göre farklılık göstermekle beraber finansal gelişmişliğin ölçümünde sigorta sektörü için bakıldığında yazılan primlerin gayrisafı yurtiçi hasıla (GSYİH) ile olan ilişkisi dikkate alınmaktadır. (<http://www.imf.org> , 18.4.2013)

Finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisini araştıran çalışmaların ilki Patrick (1966) tarafından ortaya konmuştur. Patrick tarafından yapılan çalışmada finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin yönü araştırılmaktadır. Arz öncüllü hipotez, finansal piyasaların serbestleştirilmesiyle tasarrufların teşvik edileceği ve tasarrufların etkin bir kaynak dağılımıyla marjinal verimliliği yüksek kullanım alanlarına yönlendirilerek ekonomik büyümeyi hızlandıracağı görüşüne dayanmaktadır. Talep takipli hipotez, ekonomik büyüme ile finansal gelişme arasındaki nedenselliğin yönünün ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru olduğunu ifade etmektedir. Bu hipoteze göre reel ekonomide büyüme , teknolojik gelişme ve işgücü verimliliğindeki artış ile gerçekleşmekte ve bunun sonucunda finansal araçlara ve bunların sundukları hizmetlere olan talep artmaktadır. Söz konusu talep artışı finansal kurumlar üzerinde genişleme yönünde baskı yapmakta ve bu baskı sonucunda finansal gelişme ve genişleme sağlanmaktadır. Ekonomik büyüme finansal hizmetler için talep yaratarak yeni finansal araç ve kurumların oluşumunu desteklemektedir. (Öztürk, Darıcı ve Kesikoğlu, 2011, 56-58)

Bu konuda yapılan çalışmalardan bir diğer önemli çalışma King ve Levine (1993) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonucunda, finansal gelişme ile ekonomik büyüme, sermaye birikimi ve ekonomik etkinlikteki artış arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ortaya konmaktadır. Gelişmiş bir finansal sistem girişimci faaliyetlerini arttırmakta, verimlilik artışına ve kaynakların doğru proje için tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Finansal sistem, yatırımcıların riskli alanlardan uzaklaşarak yenilikçi alanlara odaklanmasına olanak sağlamaktadır. Bunun neticesinde üretkenlikte artış ve kişi başına gelirden artış söz konusu olmaktadır. (King ve Levine, 2013, 540)

Bu konuda yapılan diğer ampirik çalışmalar Tablo 6'da yer almaktadır:

Tablo : 6
Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi

Yazarlar	Örneklem	Yöntem	Temel Bulgular
Jung (1986)	Gelişmekte olan ülkeler	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Rousseou ve Watchel (1988)	Sanayileşmiş ülkeler	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Ahmet ve Ensari (1988)	Hindistan, Pakistan, Srilanka	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Ghali (1999)	Tunus	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna
Luintel ve Khan (1999)	10 ülke	VAR Analizi	Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Xu (2000)	41 ülke	VAR Analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Gürsoy ve Al-Ali (2000)	Bahreyn, Kuveyt ve Suudi Arabistan	Granger nedensellik analizi	Kuveyt için finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru, diğer ülkeler için ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Al-Yousif	30 gelişmekte olan ülke	Panel veri analizi	Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Ünalmiş (2002)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	Kısa dönemde finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru, uzun dönemde çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.
Müslümoc ve Aras (2004)	OECD ülkeleri	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Henry (2003)	18 az gelişmiş ülke	Ekonometrik yöntemler	Finansal serbestleşmeyle birlikte finansal gelişmenin ekonomik büyümeye neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Thangalavu ve Ang (2004)	Avustralya	Granger nedensellik analizi	Uzun dönemde finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.
Chang ve Chandil (2005)	Tayvan	VAR Analiz	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Dritrakis ve Adamopoulos (2005)	Yunanistan	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişme ile ekonomik büyüme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Ang ve McKibbin (2005)	Malezya	Granger nedensellik analizi	Ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Habidullah ve eng (2006)	13 Asya ülkesi	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu
Aslan ve Korap (2006)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	Uzun dönemli ilişkinin finansal gelişmişliği ifade eden değişkene göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
Eita ve Jordan (2007)	Bostwana	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Aslan ve Küçükaksoy (2006)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Demir vd (2007)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	Finansal gelişmeden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin olduğu sonucuna varılmıştır.
Altunç (2008)	Türkiye	Granger nedensellik analizi	Uzun dönemli ilişkinin finansal gelişmişliği ifade eden değişkene göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynak: Nurettin ÖZTÜRK, Havva Kılıç DARICI ve Ferdi KESİKOĞLU, "Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi : Gelişmekte olan Piyasalar İçin bir panel Nedensellik Analizi", Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Yıl 2011, Cilt XXX, Sayı 1, <http://dosya.marmara.edu.tr/ikf/iib-dergi/2011-1/53-69ozturk-darici-kesikoglu.pdf>(28.3.2013), ss. 53-56

3.1.2. Sigorta Sektörünün Gelişimi İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki

Sigorta sektörünün temel işlevleri aşağıda maddeler halinde incelenmektedir. Sigorta sektörü bu işlevleri yerine getirerek ekonomik büyüme katkıda bulunur. (Haiss ve Sümegi, 2013,1-56)

a) Sigortanın risk transferi fonksiyonu

Sigortalama faaliyeti, belirsizliği ve değişkenliği azaltarak, ekonomik döngünün sürekliliğini sağlar. Finansal krizlerin ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini minimize eder. Şirketlerin emniyetli bir şekilde ticaret yapabilmelerine, örneğin taşımacılık faaliyetlerinin yapılması sırasında üstlenilen risklerin önlenmesi yoluyla ticaretin daha emniyetli bir şekilde yapılabilmesine olanak sağlar. Böylelikle ekonominin taşıdığı riskler azaltılarak, bireylerin yada şirketlerin daha yüksek harcamalar yaparak riskin sonucuna katlanmaları engellenir ve sigortalama yoluyla yönetilerek harcamalar minimize edilir ve bu yolla ekonomik etkinlik artar.

b) Önemli bir tasarruf kaynağı olması

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınma açısından önemli konulardan birisi yatırımlar için sermaye birikiminin sağlanmasıdır. Sermaye birikiminin kaynaklarından biri kişisel tasarruflar diğeri ise şirketlerin faaliyetlerinin artması ve şirketlerin büyümesi neticesinde elde edilen karlardır. Kişisel tasarruflar sigorta şirketleri bankalar ve sermaye piyasaları gibi finansal kurumlar aracılığıyla toplanarak yatırıma hazır kaynaklar haline dönüştürülür. Sigorta şirketlerine ödenen primlerin portföy yatırımlarında değerlendirilmesi yoluyla fon birikimi sağlanarak, bu fonların yatırımlara kanalize edilmesi olanaklı hale gelir. Özellikle hayat sigortacılığında uzun vadede düzenli olarak prim gelirinin sağlandığı düşünüldüğünde, büyük miktardaki fonun para ve sermaye piyasalarına aktarılması, ekonomide yaratılan fonun yatırımlarda kullanılması neticesinde istihdamın arttırılmasını sağlamaktadır.

c) Sosyal ve ekonomik kayıpları önlemesi

Riskler gerçekleştiğinde üretim azalması, tasarrufların azalması, iflaslar, işsizlik, yoksulluk gibi bir takım sosyal ve ekonomik olumsuzluklar meydana gelir. Risklerin yarattığı bu olumsuz durumlar sigorta ile hasarların geniş kitlelere dağıtılması suretiyle önlenir veya minimize edilir.

d) Refah düzeyini arttırması

Sosyal refah açısından ulaşılmak istenen, kişi başına gelirin arttırılmasıdır. Sigorta sektörünün yatırımlara fon aktarması ve bu yatırımlar yoluyla oluşan gelirler ve bu gelirlerin toplumun diğer kesimlerine yansması çarpan etkisi ile genel ekonomik canlanmanın sağlanması ve dolayısıyla refah düzeyinin artmasına sebep olacaktır.

e) Uluslararası ekonomik ilişkileri geliştirmesi

Ülkelerin ekonomik ve finansal gelişimleri içerisinde dış ticaretin payı önem kazanmıştır. İhracat, ithalat ve uluslararası faaliyetlerde görülen artışlarla birlikte ticaretin emniyetli olarak yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Özel sektör ve resmi destekli ihracat kredi sigortası kuruluşları tarafından ülke ihracatının sigortalanma yoluyla desteklenmesi hedeflenmektedir. Uluslararası ticaretin önündeki engeller kaldırılarak ticaret hacminin gelişmesine imkan tanınmaktadır.

f) Vergi kaynağı olması

Sigortanın bir başka işlevi de vergi gelirlerine katkısıdır.

g) Sigorta şirketlerinin yaptıkları yatırımlar

Sigorta şirketleri yaptıkları yatırımlarla ekonomide temel bir rol oynarlar. Sigorta şirketlerinin yaptıkları yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı , tüm dünya ülkelerinde yüksektir. Sigorta şirketlerinin gayrisafi yurtiçi hasılaya yaptığı katkı şirketlerin çeşitli finansal enstrümanlara yaptıkları yatırımlardan ileri gelmektedir.

3.1.2.1. Bu Konuda Yapılan Ampirik Çalışmalar

Sigorta sektörü için yapılan çalışmalarda sigorta sektörünün gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin talep takipli veya arz öncüllü olup olmadığı ölçülmeye çalışılmaktadır. Arz öncüllü bakış açısına göre sigorta sektörünün mevcudiyeti kısa vadede ekonomik volatilitiyi azaltmakta ve sigorta şirketlerinin çeşitli sermaye piyasası araçlarına yaptıkları yatırımları dolayısıyla uzun vadede ekonomik gelişimi desteklemektedir . Talep takipli bakış açısına göre, ekonomik gelişmeler ve ekonominin büyüklüğü sigortaya olan talebi desteklemektedir. (Haiss, 2013, 3)

Ward ve Zurbruegg'in (2000) dokuz OECD ülkesine ait verilerle yaptıkları çalışmada sigorta sektöründeki gelişim ile ekonomik büyüme arasında kısa ve uzun vadeli ilişki incelenmiştir. Reel gayrisafi yurtiçi hasıla ve reel direkt prim üretimi verileri ile yapılan çalışmada , bazı ülkelerde sigorta sektöründeki gelişim, ekonomik büyümeyi etkilerken, bazı ülkelerde ise ekonomik gelişmenin sigorta sektörünün gelişimini teşvik ettiği gözlemlenmiştir.(Ward ve Zurbruegge, 2000, 489-506)

Kugler ve Ofoghi (2005) 1971-2003 yılları arasında İngiltere'de ekonomik büyüme ile direkt prim üretimi arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi uygulayarak araştırmış, bu araştırma sonucunda ekonomik büyüme ile direkt prim üretimi arasında uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur.(Kugler ve Ofoghi, 2005,16-19)

Adams, Andersson ve Lindmark (2005) 1830 ve 1998 yıllarını kapsayan bir veri seti ile İsveç için gerçekleştirilen çalışmada , banka kredilerindeki artışın , sigorta talebini arttırdığı ve daha sonraki yıllarda ekonomik kalkınmanın belirginleştiği yıllarda sigorta sektöründeki gelişimin banka kredilerine olan talebi arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. (Adams , Andersson ve Lindmark , 2007, 23-24)

Arena'nın (2008) 1976-2004 yılları arasında 56 ülkeyi kapsayan sigorta pazarı ve ülke büyümesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında Granger Nedensellik testi uygulanmıştır. Sonuç olarak ise, sigortacılık faaliyetleri ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin var olduğu ve aynı zamanda hayat ve hayat dışı direkt prim üretiminin de ülkelere göre değişmekle beraber ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü ve kayda değer bir etkisinin olduğu görülmektedir. (Arena , 2008 , 15-16)

Malatyali (2008) “ Türk Sigorta sektörü orta vadeli gelişme beklentileri” isimli çalışmasında, Türkiye'de sigortacılık sektörünün orta vadede gösterebileceği gelişimi 2008-2012 dönemi için alternatif senaryolar altında incelemiştir. Çalışmada orta vadedeki gelişimi belirleyebilmek için öncelikle 1984-2007 dönemine ait veriler değerlendirilmiş ve Engle – Granger iki aşamalı ekonometrik modeli kullanılmıştır. Elde edilen ekonometrik model doğrultusunda 2008-2012

senaryoları oluşturulmuştur. Analizde kullanılan bağımsız değişken toplam aktiflerin gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) oranı iken bağımsız değişkenler ise yıllık enflasyon oranı, dolar bazında kişi başına düşen gelir düzeyi, Türkiye ekonomisinde çalışanların ortalama eğitim süresi, Türkiye ekonomisi genelinde sermaye - hasıla oranı ve ihracat ve ithalat toplamının GSYİH'ya oranıdır. Analiz sonucunda gerek uzun dönemde gerekse kısa dönemde sektörün, sermaye yoğunluğundan olumlu yönde etkilendiği tespit edilmiştir. enflasyon oranı ile sigortacılık sektörünün gelişimi arasında uzun dönemde ters bir ilişki yakalanırken, istihdam edilenlerin ortalama eğitim süresi, sermaye hasıla oranı ve dışa açıklık oranı işe sigortacılık sisteminin gelişimi arasında uzun dönemde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. (Malatyalı, 2008, 127-142)

Köse, Akpınar ve Demirbilek'in 1981-2008 yılları için yaptığı çalışmada, Türk sigorta sektöründeki reel direkt prim üretimi ile Gayrisafi yurtiçi Hasıla ve kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla ile kişi başına düşen reel direkt prim üretimi karşılaştırılarak genişletilmiş Dickey-Fuller testi ile serilerin durağanlığı araştırılmış, ADF durağanlık analizi yapılarak, ekonometrik yöntem sonucunda (Johansen eşbütünleşme yöntemi) GSYİH ile direkt prim üretimi ve kişi başına düşen GSYİH ile kişi başına prim üretimi arasında bir eşbütünleşme olduğu belirlenmiştir. Nedenselliğin yönü GSYİH'dan direkt prim üretimine ve işi başına GSYİH'den kişi başına prim üretimine tek yönlü olarak bulunmuştur.(Köse, Akpınar ve Demirbilek, 2009,13-14)

Sigorta sektörünün gelişimiyle ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik olarak yapılan diğer çalışmalar aşağıda Tablo 7'de yer almaktadır:

Tablo : 7

Sigorta Sektörünün Gelişimi İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi *

Yazar	Yıl	Çalışma Alanı	Çalışmanın Kapsadığı Yıllar	Bağımlı Değişken	Açıklayıcı Değişken	Diğer Değişkenler
Beenstock, Dickinson, Khajuria	1988	12 ülke ve 45 ülke	1970-1981 ve 1981	Yangın sigortası primleri	Gelir, faiz oranı ve GSYİH	İşsizlik
Outreville	1990	55 gelişmiş ülke	1983-1984	Yangın sigortası primleri	GSYİH, M2/GSYİH, M/M sigorta fiyatı	Tarım kesiminde çalışanlar ve eğitim durumu
Browne ve Kim	1993	45 ülke	1980 ve 1987	Kişi başına hayat sigortası primi	Ulusal gelir, kişi başına sosyal güvenlik harcamaları, beklenen enflasyon, eğitim, durum beklenen ömür yaşı, fiyat	Sigorta talebi
Outreville	1996	48 gelişmiş ülke	1986	Brüt hayat sigortası primleri	GSYİH, faiz oranları, beklenen ömür yaşı enflasyon, finansal gelişmişlik	Kırsal kesim nüfus, eğitim durumu
Zhi Zhuo	1998	29 bölge, 14 büyük şehir 1995 için ve Çin	1995, 1986-1995	Kişi başına hayat sigortası primi	Kişi başı GSYİH, yaşlı ve genç nüfus arasında bağımlılık oranı, tüketici fiyat endeksi, sosyal güvenlik ve kişi başına refah	
Browne, Chung Frees	2000	OECD ülkeleri	1986-1993	Kasko ve zorunlu trafik sigortası	Gelir, sektördeki yabancı firmalar, riskten kaçınma ve hasar olasılığı	Refah seviyesi, hukuki sistem
Catalan, Impavido Musalem	2000	14 OECD ülkesi ve 5 gelişmiş ülke	1975-1997	Sigorta aktifleri piyasa değeri, işlem gören hisse senedi değeri	GSYİH, sigorta sektörü aktifleri (nedensellik analizi)	
Ward ve Zurbruegg	2000	9 OECD ülkesi	1961-1996	Toplam reel primler ve reel GSYİH	Reel GSYİH ve toplam reel primler (nedensellik analizi)	Nüfus, tasarruflar
Beck ve Webb	2002	14 Avrupa ülkesi dahil 68 ülke	1961-2000	Hayat sigortası penetrasyonu özel tasarruflarda hayat sigortası	GSYİH, reel faiz oranları, enflasyon oranlarındaki değişkenlik	
Park, Borde, Choi	2002	38 ülke	1997	Sigorta penetrasyonu	GSYİH	Sosyo ekonomik aktörler
Szablinski	2002	63 gelişen ve gelişmekte olan ülkeler	1980-1996 1960-1996	Hayat sigortası penetrasyonu	GSYİH, genç nüfusa bağımlılık, ortalama okulda kalman sene, yaşam süresi, enflasyon, bankacılık sektöründeki gelişim	Şehirleşme, sosyal güvenlik
Webb, Grace ve Skipper	2002	55 ülke (17 Avrupa ülkesi dahil)	1980-1996	GSYİH ve kişi başına GSYİH	Banka kredileri, hayat ve yangın sigortası primleri (GSYİH'ya oranla)	Temel eğitim 1980
Lim ve Haberman	2003	Malezya	1968-2001	Hayat sigortası dahil	Finansal gelişme, gelir, enflasyon, faiz oranları	Doğum, ölüm ve doğurganlık oranları
Davies ve Hu	2004	18 OECD ülkesi	1960-2003	İşçi başına üretim	Emeklilik fonu aktifleri, işçi başına sermaye stoğu (nedensellik)	Riskten kaçınma, hasar olasılığı
Boon	2005	Singapur	1991-2002	Reel GSYİH, reel brüt sabit sermaye tutarı	Toplam sigortacılık fonları, borsa değeri (cari GSYİH üzerinden) ve kredilerin GSYİH'ya oranı	
Zou ve Adams	2004	Çin	1997-1999	Yangın sigortası primleri	Borçlanma, büyüme fırsatları, devlet ve özel sektör mülkiyeti	Şirket büyüklüğü, yabancı, ortaklık, aktif dağılımı
Esho, Kirievsky Ward ve Zurbruegg	2004	44 ülke (12 Avrupa ülkesi)	1991-2002	Yangın sigortası talebi	Hukuki menşei, reel GSYİH, mülkiyet hakları, sigorta fiyatı	

Kaynak : Peter HAISS , Kjell SUMEGI , “ The relationship between Insurance and economic growth in Europe: A Theoretical and Empirical Analysis” *Empirica*, vol: 35 , issue 4, 2008, <http://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2#page-> (22 .3. 2013), ss. 20-22.

* Yapılan çalışmalar genellikle zaman serileri kullanılarak yapılan nedensellik ve eşbütünlük ilişkilerinin araştırılmasına yöneliktir.

3.1.3. Kredi Sigortalarının Gelişimi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

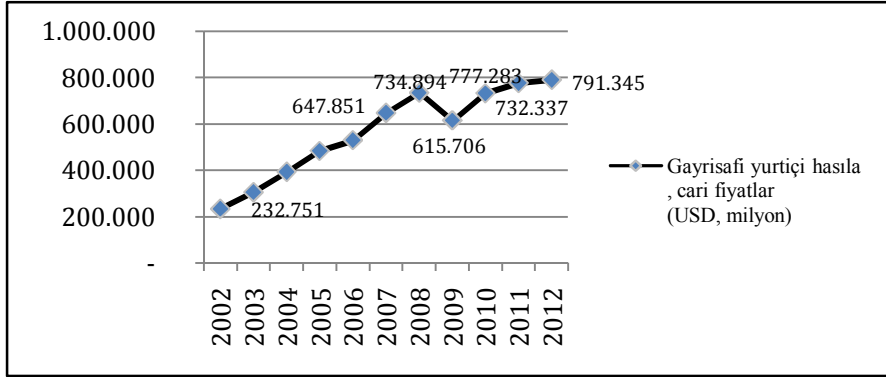
Sigortanın temel işlevleri açısından değerlendirildiğinde kredi sigortalarının işlevleri diğer sigortalardan farklı değildir. Ancak sigortalanan riskler diğer sigortalardan farklı olarak operasyonel riskler değil, ticari alacak riskleridir. Kredi sigortası şirketlerinin taşıdıkları riskler dolayısıyla ihracatçı ve ithalatçılara sağladığı finansman imkanı, bankaların gayrinakdi kredi imkanlarına benzetilebilir. Sigorta şirketi, ticari kredinin geri ödenmesi sırasında karşılaşılan ticari riskin gerçekleşmesi halinde tedarikçiye tazminat ödemektedir. Bu nedenle, kredi sigortalarında riskin değerlendirilmesi diğer sigortalardan farklı olarak alıcının borcunu ödeme kabiliyetinin yani finansal riskin değerlendirilmesine yöneliktir. Bu nedenle, risk değerlendirme fonksiyonu finansal analiz çalışmalarının yapılmasını gerektirir.

Ticari alacak risklerinin sigortalanması yoluyla şirketlerin kar kayıplarının önlenmesi hedeflenir. Sigorta şirketlerinin ödedikleri tazminatların kayıpların yerine geçmesi, şirketin nakit akışının ve karlılığının korunmasına yardımcı olur. Kredi sigortalarının, sigortalama fonksiyonu dışında ülke, sektör ve müşteri riskinin değerlendirilmesine dönük olarak sunduğu kredi istihbarat ve risk değerlendirme hizmetleri, şirketlerin çalışmak istediği yeni pazarlar ve potansiyel müşteriler hakkında karar alınmasına yardımcı olur. Özellikle uluslararası piyasalarda rekabetin artması neticesinde açık hesap satışların dünya ticareti içindeki payı artmaktadır. Şirketlerin artan rekabet ortamında pazar paylarını korumaları için vade ve teminat konusunda verdikleri tavizler düşünüldüğünde zarar etme riskinin teminat altına alınması şirket faaliyetlerinin düzenli bir şekilde devam ettirilmesine ve şirket karlıklarının korunması yoluyla şirketlerin büyümelerine yardımcı olur. İhracatın sürdürülebilirliği ve ihracatın büyümesi ise gayrisafi yurtiçi hasılanın büyümesine olumlu yönde etki eder. Yurtiçi ticaretin büyüklüğü düşünüldüğünde, ticari risklerin önlenmesi yurtiçi ticaretin sürekliliğini olumlu yönde etkiler. Yurtiçi ticari risklerin sigortalanması yoluyla yurtiçi ticaretin büyüklüğünün korunması şirketler ve şirketlerde çalışan işgücü açısından değerlendirildiğinde tüketim ve yatırım harcamalarındaki düşüşün önlenmesi anlamına gelir. Şirketlerin kazançlarının korunması ve sermaye erozyonun önlenmesi, sermayenin zarar finansmanı yerine şirket faaliyetlerinin büyümesi için kullanılması toplam üretim fonksiyonu açısından değerlendirildiğinde gayrisafi yurtiçi hasıla üzerinde olumlu etki yapar.

Sigorta sektörünün finansal gelişime katkısının değerlendirilmesinde konvansiyonel kriterin yazılan primler ile gayrisafi yurtiçi hasıla arasındaki oranın büyüklüğü olduğu dikkate alındığında kredi sigortası alt sektörünün finansal gelişime olan katkısının ölçülmesinde aynı kriterin kullanılması mümkündür. Yazılan kredi sigortası primlerinin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı kredi sigortası pazarının gelişimi ve pazar penetrasyonu hakkında bilgi vermekte ve finansal gelişim içerisindeki payı izlenebilmektedir. Ülkemizde özel sektör faaliyetlerinin 2002 yılından başlayarak özellikle 2006 yılından itibaren gelişme göstermesi sebebiyle veriseti olarak 2002-2012 yılları seçilmiştir. 1987 yılından başlayarak ihracatın sigortalanması konusunda faaliyet gösteren Türk Eximbank'ın kısa vadeli ihracat kredi sigortaları ile ilgili olarak yazdığı primlere ait veriler, özel sektör verileri ile birlikte değerlendirilebilmesi amacıyla 2002 yılından itibaren dikkate alınmaktadır. Özel sektör tarafından yazılan primler üzerinden özel sektörün gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ve kısa vadeli kredi sigortaları sektöründe yazılan primler toplamı üzerinden (özel sektör ve Türk

Eximbank verileri birlikte) sektörün gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki çalışmada ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

Çalışmada kullanılan 2002 - 2012 yılları arasında özel sektörde yazılan kısa vadeli kredi sigorta primlerine dair veriler Türkiye Sigorta ve Reasürans Birliği web sitesinden ve faaliyet raporlarından elde edilmektedir. (bkz. Tablo 8). Türk Eximbank'ın kısa vadeli ihracat kredi sigortaları ile ilgili olarak yazdığı primler ise Türk Eximbank tarafından yayınlanan faaliyet raporları içerisinde Amerikan Doları cinsinden ifade edilmiştir. (bkz. Tablo 9) Ekonomik büyümenin göstergesi olarak gayrisafi yurtiçi hasıla kullanılmış ve cari fiyatlarla harcama yöntemine göre gayrisafi yurtiçi hasıla verileri Türkiye İstatistik Kurumu web sitesinden alınmıştır. Prim tutarları ile gayrisafi yurtiçi hasıla tutarları T.C Merkez Bankası tarafından yayınlanan yıllık ortalama kurlar ile Amerikan Doları cinsinden bir değere dönüştürülmüştür. (bkz. Grafik 1)

Grafik : 1

Gayrisafi Yurtiçi Hasılının Ülkemizde Gelişimi

Kaynak : TÜİK, www.tuik.gov.tr

Özel sektör kısa vadeli kredi sigortası primleri ile Türk Eximbank tarafından sigortalanan kısa vadeli ihracat kredi sigortası primleri toplamının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı aşağıda Grafik 2'de yer almaktadır. Krizin etkisini izlemek bakımından, 2008 ve 2009 yıllarındaki gelişim dikkat çekicidir. 2008 yılında gayrisafi yurtiçi hasıla %13 oranında artmış 2009 yılında % 16 oranında düşüş göstermiştir. (bkz. Grafik 1) Özel sektör ve Türk Eximbank'ın birlikte yazdığı toplam primlerin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı ise 2008 yılında bir evvelki seneye göre yüksek bir artış oranı göstermektedir. Bu artışın sebebi , özel sektör pazarının yeni oluşması ve bu nedenle artan yurtiçi talep dolayısıyla kredi sigortası primlerinin hızlı bir şekilde artmasıdır. Özel sektör pazarında yazılan kredi sigortası primleri 2008 yılında bir evvelki seneye göre üç kat artış göstermektedir. Ancak 2009 yılında krizin etkisi ödenen hasarlar şeklinde şirketlere yansıdığından özel sektör tarafından yazılan primlerde sert bir düşüş gözlemlenmektedir. Ödenen hasarlar 2009 yılında % 381 oranında yükselmiş yazılan primler ise % 43 oranında düşmüştür. (bkz. Tablo 8) Türk Eximbank tarafında yazılan primler ise 2008 ve 2009 yıllarında bir evvelki seneye göre %17 oranında azalmış , ödenen tazminatlar ise 2009 yılında %53 oranında yükselmiştir. (bkz. Tablo 9) Bu nedenle bu sert düşüşün etkisi yine özel sektör pazarındaki ani düşüşe bağlıdır. 2010 yılından sonra ise nispeten azalan riskler dolayısıyla yazılan primlerin artış göstermesine bağlı olarak kredi

sigortası pazarı hem özel sektör açısından değerlendirildiğinde hem de Türk Eximbank tarafından yazılan primler açısından değerlendirildiğinde prim artışına bağlı olarak gayrisafı yurtiçi hasılaya oranla büyümektedir.

Tablo : 8
Özel Sektör Kredi Sigortası Kuruluşları Tarafından Yazılan Primler ve Ödenen Tazminatlar

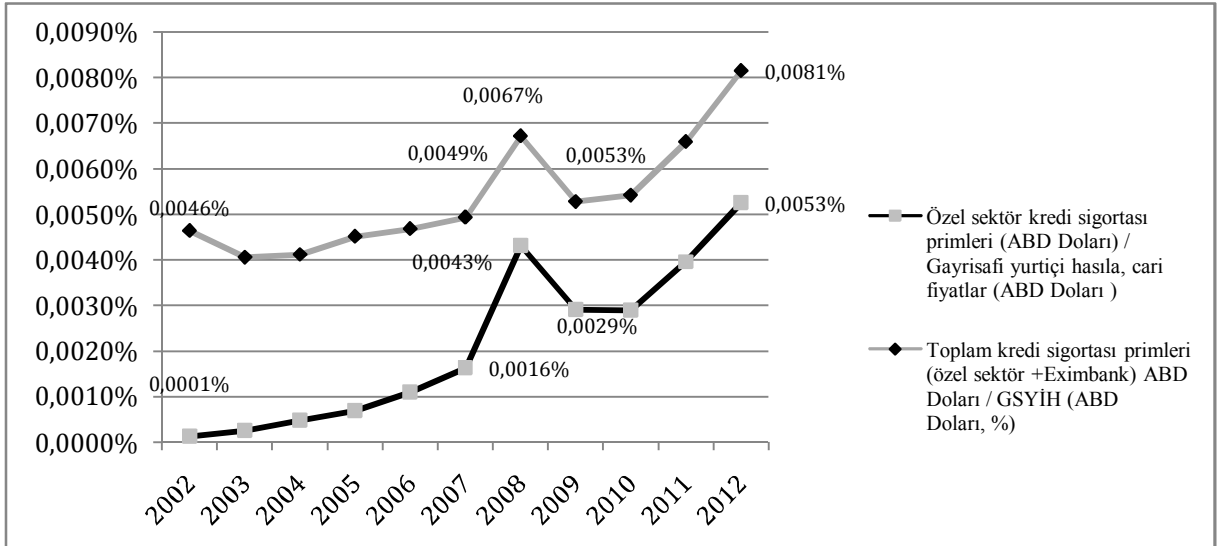
Yıllar	İhracat kredi sigortası primleri,brüt (USD)	Artış %	Yurtiçi kredi sigortası primler,brüt (USD)	Artış %	Toplam primler brüt (USD)	Artış %	Ödenen tazminatlar , brüt (USD)	Artış %
2002	-		-		294,860		263,647	
2003	-		-		767,531		24,111	-90.85%
2004	-		-		1,885,154		298,119	1136.41%
2005	-		-		3,348,004		674,949	126.41%
2006	906,294		4,908,166		5,814,460		1,913,593	183.52%
2007	1,569,688	73.20%	9,021,839	83.81%	10,591,527	82.16%	3,312,269	73.09%
2008	3,584,193	128.34%	28,084,622	211.30%	31,668,815	199.00%	8,298,764	150.55%
2009	4,399,814	22.76%	13,512,219	-51.89%	17,912,033	-43.44%	39,984,165	381.81%
2010	3,224,428	-26.71%	17,953,485	32.87%	21,177,913	18.23%	3,319,664	-91.70%
2011	5,831,114	80.84%	24,923,272	38.82%	30,754,386	45.22%	2,626,977	-20.87%
2012	8,643,436	48.23%	32,950,183	32.21%	41,593,619	35.24%	15,887,247	504.77%

Kaynak : Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği, İstatistikler, Resmi Bilgiler, prim üretimleri sıralama, <http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/istatistikler> (11 . 2 . 2013)

Tablo : 9
Türk Eximbank , Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortaları, Teminat Altına Alınan Sevkiyatlar, Yazılan Primler ve Ödenen Tazminatlar

	Prim gelirleri (milyon USD)	Sigortalanan sevkiyat (Milyar USD)	Ödenen tazminatlar (Milyon USD)
2002	10.5	2.7	2.7
2003	11.6	3.1	3.2
2004	14.3	3.5	3.5
2005	18.5	4.2	6.6
2006	19	4.3	6.7
2007	21.4	4.7	3.7
2008	17.7	5	6.5
2009	14.6	4.5	10
2010	18.5	5	13.9
2011	20.5	5.8	7.2
2012	22.9	6.9	7.7

Kaynak : Türk Eximbank, faaliyet raporları, <http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-668/faaliyet-raporlari.html>. (18.4.2013).

Grafik: 2

Kısa vadeli kredi sigortası primleri toplamının gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı

Kaynak: TSRSB istatistikler, www.tsrbs.org ; Türk Eximbank faaliyet raporları, www.eximbank.gov.tr ve TÜİK istatistikler , www.tuik.org

3.1.4. Çalışmada Kullanılan Ekonometrik Yöntem ve Bulgular

Kredi sigortası pazarında yazılan primlerle gayrisafi yurtiçi hasıla arasındaki ilişkinin yönünü belirlemeye yönelik olarak E-views 7 programı kullanılarak zaman serisi verileri ile çalışılacağından öncelikle durağanlık sınaması yapılmış ve Augmented Dickey Fuller (ADF) testi ile Birim Kök Testi uygulanmıştır. Bir zaman serisinin ortalamasında ve varyansında sistematik değişme yoksa periyodik değişimler içermiyorsa bu serinin durağan olduğu söylenir. Değişkenler arasında anlamlı istatistiki ilişkilerin incelenmesi için serilerin durağan olması beklenmektedir. Durağan olmayan zaman serileri ile yapılan analizlerde R^2 değeri yüksek çıkmakta ve sahte regresyon sonuçlarına ulaşılabilmektedir. Bu durumda durağan olmayan zaman serilerinin durağan hale dönüştürülmesi gerekmektedir. Durağanlaştırma genellikle logaritma ya da fark alma gibi işlemlerle elde edilmektedir. Durağanlığın sınanması için birim kök sınaması yaygın şekilde kullanılan bir sınamadır. Bu teste göre, zaman serisi birim kök içermiyorsa durağan, birim kök içeriyorsa durağan değildir. Bu aşamada, ADF durağanlık testi kullanılmaktadır. (Köse , Akpınar ve Demirbilek, 2009, 10) İkinci aşamada Granger nedensellik testi kullanılarak nedensellik ilişkisine bakılmıştır. Granger, operasyonel nedensellik tanımına dayanarak yeterince yüksek dereceli iki değişkenli otoregresif bir sürecin tahmini yardımıyla, nedenselliğin test edilebilir hale gelmesini sağlamıştır. Granger'in operasyonel nedensellik tanımından dinamik eşanlı denklem modellerindeki dışsal değişkenlerin, içsel değişkenlere neden olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. (Işığınçok , 1994, 89-91)

3.1.4.1. Özel Sektör Tarafından Yazılan Primlerle Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Arasında Durağanlık ve Nedensellik İlişkisinin İncelenmesi

Çalışmada gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) bağımlı değişken, özel sektör kredi sigortası primleri (KSprim(özel sektör)) ise bağımsız değişken olarak alınmıştır.

A) Durağanlık Analizi :

İlk aşamada GSYİH için durağanlık testi uygulanmıştır. Tablo 10'daki değerlere göre GSYH t serisinin birim kökü olduğu dolayısıyla durağan olmadığına 0,05 anlam düzeyinde karar verilebilmektedir. GSYH_{t-1} serisi birim kök açısından incelendiğinde bu serinin birim kökü olmadığı dolayısıyla 0.05 anlam düzeyinde durağan olduğu kabul edilebilir.Yapılan testte GSYİH'nın birinci farkları üzerinde durağan olduğu görülmektedir. Bu nedenle, modelde durağanlığın sağlanması amacıyla bağımlı değişkenin birinci farkları kullanılacaktır.

Tablo : 10
GSYİHt ve GSYİHt-1 Serilerine Ait ADF İstatistikleri

	ADF	p
GSYH _t	-1.511414	0.4871
GSYH _{t-1}	-3,63	0,0297

İkinci aşamada kredi sigortası primleri için durağanlık testi yapılmıştır. Bu testin sonucuna göre kredi sigortası primleri de birinci dereceden farkla durağandır . (bkz. Tablo 11)

Tablo 1 :
KSprim(özel sektör)_t ve KSprim(özel sektör)_{t-1} Serilerine Ait ADF İstatistikleri

	ADF	p
KSprim(özel sektör) _t	-0,26	0,89
KSprim(özel sektör) _{t-1}	-3,62	0,03

Bu sonuçlara göre gayrisafi yurtiçi hasıla ile ve özel sektörde yazılan kredi sigortası primleri arasındaki ekonometrik model aşağıda şekilde ifade edilir:

$$GSYİH_{t-1} = \beta_0 + \beta_1 KSprim(\text{özel sektör})_{t-1} + \varepsilon$$

B) Granger Nedensellik Analizi

Bağımlı ve bağımsız değişkenin ikisi de 1.derecede durağan olduklarından aralarında uzun dönem etkisinin olup olmadığı Granger nedensellik testi ile incelenmiş ve sıfır hipotezi reddedilerek her

ikisinin de p anlam değerinin % 5 olması nedeniyle birbirinin Granger nedeni olduğu sonucu bulunmuştur. Granger nedensellik testinin sonuçları aşağıda Tablo 12’de yer almaktadır .

Tablo 12 :
Granger Nedensellik Testi Sonuçları (Özel Sektör)

Granger Nedensellik testi sonuçları		
Sıfır hipotezi:	F-İstatistiği	P
GSYİH , KSprim(özel sektör) ‘in Granger nedeni değildir	5.56201	0.0505
KSprim(özel sektör) ,GSYİH’nın Granger nedeni değildir	5.51159	0.0513

Ekonometrik model aşağıdaki şekilde tahmin edilmektedir. (bkz. Tablo 13)

Tablo 13 :
Ekonometrik Modelin Tahmin Edilmesi (Özel Sektör)

Bağımlı değişken= GSYİH(-1) Metot: En küçük kareler				
Değişken	Katsayı	Standart hata	t-istatistiği	P
C	372416.3	41609.62	8.950244	0.0000
KSprimÖzel sektör (-1)	0.013913	0.002452	5.674033	0.0005
R-kare	0.747619	Ortalama bağımlı varyans		601097.6
Düzeltilmiş R-kare	0.716071	Standart sapma bağ. vary.		168239.5
Regresyonda standart hata	89646.41	Akaïke bilgi kriteri		25.82199
Hata kareler ortalaması	6.43E+10	Schwarz kriteri		25.88251
Log olabilirlik	-127.1100	Hannan-Quinn kriteri		25.75560
F-istatistiği	23.69806	Durbin-Watson istatistik		1.212301
P	0.001243			

Elde edilen sonuçlara göre modelin ifadesi aşağıdaki şekildedir:

$$GSYİH_{t-1} = 372416,3 + 0,013913KSprim(özel sektör)_{t-1} + \varepsilon$$

t-istatistiği	8.950244	5.674033
---------------	----------	----------

P	(0.000)	(0.0005)
---	---------	----------

Bu ifadeden anlaşılacağı üzere , kredi sigortası primlerindeki 1 birimlik artış gayrisafi yurtiçi hasılda 0,014 birimlik artışa sebep olmaktadır.

3.1.4.2. Kredi Sigortası Primler Toplamı ile Gayrisafi Yurtiçi Hasıla Arasında Durağanlık ve Nedensellik İlişkisinin İncelenmesi

Çalışmada gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYİH) bağımlı değişken, özel sektör pazarında yazılan primlerle Türk Eximbank tarafından yazılan primler toplamı (KStoplam) bağımsız değişken olarak alınmıştır.

A) Durağanlık Analizi :

Toplam primler için yapılan birimkök testinde yine serinin 1. Dereceden farklarının birim kökü olmadığı dolayısıyla 1. Dereceden farklarının durağan olduğu söylenebilmektedir. (bkz. Tablo 14)

Tablo : 14

KStoplam_t ve KStoplam_{t-1} Serilerine Ait ADF İstatistikleri

	ADF	p
KStoplam _t	-0,07	0.98
KStoplam _{t-1}	-3,39	0,04

B) Granger Nedensellik Analizi:

Granger nedensellik testine göre p anlam değerinin % 2 olması nedeniyle toplam primler GSYİH'nın Granger nedeni olarak kabul edilebilirken, GSYH ise toplam primlerin Granger nedeni olarak kabul edilememektedir. Ancak, p anlamlılık değerinin % 10 sınırında olması toleranslı bir bakış açısına göre GSYİH'nın toplam primlerin Granger nedeni olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir. Granger nedensellik testi sonuçları aşağıda Tablo 15'de verilmektedir.

Tablo : 15

Granger Nedensellik Testi Sonuçları (Sektör Toplamı)

Granger nedensellik testi sonuçları

Sıfır hipotezi :	F-Statistic	P
GSYİH, KStoplam'ın Granger nedeni değildir	3.43963	0.1060
KStoplam, GSYİH'nın Granger nedeni değildir.	9.16950	0.0192

Elde edilen sonuçlara göre modelin ifadesi aşağıdaki şekildedir:

$$GSYH_{t-1} = \beta_0 + \beta_1 KStoplam_{t-1} + \varepsilon$$

Ekonometrik model aşağıdaki şekilde tahmin edilmektedir. (bkz. Tablo 16)

Tablo : 16
Ekonometrik Modelin Tahmin Edilmesi (Sektör Toplamı)

Bağımlı Değişken: GSYH(-1)
Metot: En küçük kareler

Değişken	Katsayı	Standart hata	t-İstatistiği	P
C	179499.6	41122.92	4.364953	0.0024
KStoplamlam(-1)	0.012576	0.001279	9.835751	0.0000
R-kare	0.903149	Ortalama bağımlı varyans		601097.6
Düzeltilmiş R-kare	0.891042	Standart sapma bağ.vary.		168239.5
Regresyonda standart hata	55533.70	Akaike bilgi kriteri		24.86422
Hata kareler ortalaması	2.47E+10	Schwarz kriteri		24.92474
Log olabilirlik	-122.3211	Hannan-Quinn kriteri		24.79784
F-istatistik	74.60098	Durbin-Watson istatistik		1.715007
P (F-istatistik)	0.000025			

Elde edilen sonuçlara göre modelin ifadesi aşağıdaki şekildedir:

$$GSYIH_{t-1} = 179499,6 + 0,012576 KStoplamlam_{t-1} + \varepsilon$$

$$t\text{-İstatistiği} \quad (4.364953) \quad (9.835751)$$

$$P \quad (0,002) \quad (0,000)$$

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere , toplam primlerdeki 1 birimlik artış gayrisafi yurtiçi hasılda 0,013 birimlik artışa sebep olmaktadır.

SONUÇ

Kredi sigortalarının ekonomik büyümeye olan etkisinin ampirik verilerle incelenmesi neticesinde teorik açıklamaları destekler nitelikte bir sonuca ulaşılmıştır. İlgili literatür incelendiğinde sigorta sektörünün gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin ölçümü için yapılan çalışmaların genellikle pazarın büyüklüğünü gösteren yazılan primlerin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı üzerinden olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada kullanılan bağımlı değişkenin gayrisafi yurtiçi hasıla olarak seçilmesinin nedeni, kredi sigortası pazarının gelişiminin gayrisafi yurtiçi hasıla hasıla ile ölçülen ekonomik büyümeye olan etkisini değerlendirmektir. Özellikle özel sektör tarafında kredi sigortası pazarının yeni kurulmuş olması nedeniyle son derece sınırlı bir zaman serisi kullanılarak yapılan çalışmanın sonuçları değerlendirildiğinde kredi sigortası pazarının gelişimi ile gayrisafi yurtiçi hasılanın gelişimi arasında bir korelasyon olduğu ve Granger nedensellik testi ile analiz edilen verilerin p anlam değerinin beklenen sınırlar içerisinde olması nedeniyle değişkenler arasında uzun vadede çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel sektörde yazılan primlerin ağırlıklı olarak yurtiçi risklerin sigortalanması ile ilgili olduğu düşünüldüğünde yurtiçi kredi sigortalarının da ekonomik büyümeyi destekler konumda olduğu gözlemlenmektedir. Özel sektör ve Türk Eximbank verileri birlikte kullanıldığında da sonuç değişmemektedir. Bu bakımdan, ampirik verilerle yapılan çalışmanın teorik açıklamaları destekler nitelikte olduğu kabul edilmiştir.

KAYNAKÇA

BEARD, Alan ve THOMAS, Richard , (2006), **Trade Finance Handbook**, Ohio: R.R.Donnely, Crawfordsville.

CHAFFEAUR Jean Pierre ve Mariem MALOUCHE , (2011), **Trade Finance During the Great Trade Collapse**, The Wordbank.

ERCAN , İsmail , (2012), **İcra ve İflas Hukuku**, 7. ci Baskı, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık A.Ş.

IŞIĞIÇOK , Erhan, (1994), **Zaman Serilerinde Nedensellik Çözümlemesi**, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.

MALATYALI, Nihat Kamuran, (2008), **Türk Sigorta Sektörü Orta Vadeli Gelişme Beklentileri**, İstanbul: Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları, No: 13.

NOMER, Haluk, (2012), **Borçlar Kanunu**, 12. Baskı, İstanbul: Beta Basım A.Ş.

İnternet Kaynakları:

ADAMS , Mike , ANDERSSON, Jonas, ANDERSSON, Lars Fredrik ve LINDMARK , Magnus , **“The Historical Relation Between Banking, Insurance and Economic Growth”** , İsveç, 2007 <http://neumann.hec.ca/gestiondesrisques/dim/Papers/Adams.pdf> (22 .3. 2013)

AON, <http://www.aon.com/risk-services/crisis-management/political-risks.jsp> (19.10.2012)

ARENA , Marco “Does Insurance Market Activity Promote Economic Growth ? A Cross Country Study for Industrialized and Developing Countries” **Journal of Risk and Insurance** , Vol. 75 , Issue 4, 2008, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2006/12/14/000016406_20061214120343/Rendered/PDF/wps4098.pdf (22. 3. 2013)

ATKINSON, David. **The Bexa guide to export Credit insurance in association with Euler Hermes**, İngiltere, 2007, <http://www.bexaweb.plus.com/files/BExAGuidefinalcontinuous.pdf>

(19 /10/2012)

Atradius, Economic Outlook, Mayıs 2013, http://global.atradius.com/images/stories/Publications/economic_outlook/Economic_Outlook_May_2013.pdf (10. 6. 2013), s.34

Berne Union, <http://www.berneunion.org/pdf/Berne%20Union%202012%20-%20Charts%20and%20numbers%20for%20website.pdf> (19. 4. 2013)

Berne Union, <http://www.berneunion.org/record-amount-of-trade-credit-insured-by-berne-union-members/>, (19. 4. 2013).

GORDON, Kathryn, (2008), “Investment Guarantees and Political Risk Insurance: Institutions, Incentives and Development”, **OECD Investment Policy Perspectives**, 2008, <http://www.oecd.org/investment/investmentpolicy/44230805.pdf> (19 .10. 2012)

HAISS , Peter ve SUMEGI , Kjell, “ The relationship between Insurance and economic growth in Europe: A Theoretical and Empirical Analysis” **Empirica**, vol: 35 issue 4, 2008, <http://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2#page-1> (22 . 3. 2013)

ICISA, Trade Credit Insurance in Brief, [http:// www.icisa.org/publications](http://www.icisa.org/publications) (19.10.2012)

IMF, **Financial Sector Assessment Handbook**, “ Indicators of Financial Structure , Development, and Soundness”, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsa/eng/pdf/ch02.pdf> (20.4.2013).

JONES, Peter M, (2009) “**Trade credit Insurance**”, Worldbank.

JUS, Miran , “ **Credit Insurance**”, İngiltere :Elsevier Publications , 2013.

KETZNER , Joe, “**An Overview of Credit Insurance by Euler Hermes, Business Credit**”, C 109 no: 6, 2007 http://www.eulerhermes.us/en/documents/trade_credit_insurance_white_paper_-_july_2010.pdf
http://www.eulerhermes.us/en/documents/trade_credit_insurance_white_paper_-_july_2010.pdf (19.10.2012).

KİNG, Robert ve LEVİNE , Ross, “Finance, Entrepreneurship and Growth , Theory and Evidence”, **Journal of Monetary Economics**, Sayı: 32, 1993, www.econ.brown.edu/fac/Ross_Levine/Publication/1993_JME_Entrepreneurship.pdf (28.3.2013)

KÖSE Ali, Özgür AKPINAR ve İskender DEMİRİLİK. “ **Türk Sigorta sektöründe prim üretimi ile ekonomik büyüme arasındaki eşbütünleşme ilişkisi (1981-2008)**” Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı, <http://www.mabsed.org/files/sigorta-sektorunde-prim-uretimi-ile-ekonomik-buyume-arasindaki-esbutunlesme-iliskisi-1981-2008.pdf> (28.3.2013)

KUGLER, Maurice ve OFOGHI, Reza, “**Does Insurance Promote Economic Growth ? Evidence from UK “ Money Macro and Finance Research Group Conference , 37th Annual Conference, Yunanistan , 2005**, <http://repec.org/mmfc05/paper8.pdf> (22.3. 2013)

ÖZTÜRK Nurettin, DARICI, Havva Kılıç ve KESİKOĞLU, Ferdi, “Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Gelişmekte olan Piyasalar İçin bir panel Nedensellik Analizi”, **Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2011, Cilt XXX, Sayı 1, <http://dosya.marmara.edu.tr/ikf/iib-dergi/2011-1/53-69ozturk-darici-kesikoglu.pdf>.(28.3.2013).

RIESTRA, Ampara San Jose, “**Credit insurance in Europe, Impact, Measures and policy recommendation**”, Centre for European policy Studies , 2003 ,<http://aei.pitt.edu/9563/2/9563.pdf> (19 .10. 2012)

TİM, <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html> (19 .4. 2013).

TCMB, Bankalararası Takas Merkezi, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/oatim/btom_cek3/btom_cek3.htm, (19 .4. 2013)

TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/rmm/Protestogiris.html>, (19 .4. 2013)

TUİK, Ulusal Hesaplar, Harcama Yöntemi ile GSYH, www.tuik.gov.tr (29..4.2013)

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, <http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/istatistikler>, (19.10.2012)

Türk Eximbank,<http://www.eximbank.gov.tr/TR/belge/1-668/faaliyet-raporlari.html> (13.4.2013)

WARD , Damian ve ZURBRUEGGE, Ralf “Does Insurance Promote Economic Growth , evidence from OECD Countries” **The Journal of Risk and Insurance** , vol. 67, no:4, 2000, <http://www.jstor.org/stable/253847>.

(22.3. 2013).

